

Sygn. akt I UK 144/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)
SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)
SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania L. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 kwietnia 2016 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 13 stycznia 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego
Sądowi Apelacyjnemu.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 25 kwietnia 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonemu L. M. prawa do emerytury pomostowej z uwagi na niewykazanie co najmniej 15-letniego okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub

w szczególnym charakterze, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach pomostowych. Do tego okresu organ rentowy nie zaliczył okresu zatrudnienia od 1 kwietnia 1985 r. do 31 grudnia 2002 r. oraz od 1 października 2005 r. do 31 sierpnia 2006 r. na stanowisku technika dentystycznego, ponieważ prace te nie znajdują, zdaniem organu, odzwierciedlenia w wykazach prac stanowiących załącznik nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, a także okresu zatrudnienia od 14 do 31 stycznia 2013 r. w Zakładzie „G.” w C. przy pracy wykonywanej bezpośrednio przy ręcznej ścinie drzew przenośną pilarką z piłą łańcuchową, o której mowa w załączniku nr 1 poz. 34, ponieważ, zdaniem organu, celem zawartej umowy nie było świadczenie pracy i osiągnięcie wynagrodzenia, lecz uzyskanie prawa do emerytury pomostowej. Powyższą decyzję zaskarżył ubezpieczony.

Sąd Okręgowy w C. wyrokiem z 13 września 2013 r. oddalił odwołanie ubezpieczonego. Ustalił, że odwołujący się w dniu 5 lutego 2013 r. złożył wniosek o przyznanie mu prawa do emerytury pomostowej. W okresach od 1 sierpnia 1974 r. do 15 kwietnia 1981 r. oraz od 1 kwietnia 1985 r. do 31 sierpnia 2006 r. był zatrudniony w Spółdzielni Pracy [...] E. na stanowisku technika dentystycznego i wykonywał prace protetyczne zlecane „E.” przez inne podmioty. Prace te wykonywał w wydodrębnionym dla stomatologów i techników dentystycznych pomieszczeniu, z super-akrylu na protezy i super-pontu na mostki, przy czym z czasem materiały uległy zmianom. Niektóre elementy protez wykonywał ze stali. W okresie od 14 do 31 stycznia 2013 r. był zatrudniony w Zakładzie „G.” przy ręcznej ścinie drzew i obsłudze pilarki spalinowej. Umowa o pracę została rozwiązana za porozumieniem stron z inicjatywy odwołującego się. W trakcie zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace polegające na obcinaniu gałęzi drzew znajdujących się pod linią wysokiego napięcia.

Sąd Okręgowy za bezsporne uznał, że ubezpieczony urodził się po 31 grudniu 1948 r., przekroczył wiek wynoszący 60 lat, ma okres składkowy i nieskładkowy wynoszący powyżej 25 lat i nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy. Sąd stwierdził, że odwołujący się w spornym okresie był zatrudniony w Spółdzielni Pracy Lekarzy „E.”, a zatem w zakładzie pracy należącym do resortu służby zdrowia. Stanowiska pracy, na których w tym resorcie wykonywana była

praca w warunkach szczególnych zostały wymienione w dziale XII wykazu A stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8 poz. 43 ze zm.) i nie zostało spośród nich wymienione stanowisko technika dentystycznego. Jednocześnie, zdaniem Sądu, praca na stanowisku technika dentystycznego nie może zostać zakwalifikowana do przemysłu chemicznego, ponieważ jest ona ściśle związana z działalnością medyczną, a dział IV wykazu A odnosi się wyłącznie do branży przemysłu chemicznego, a nie wszelkich prac, które mają jakikolwiek związek z procesami chemicznymi. Sąd uznał, że zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach resortu zdrowia i opieki społecznej zaliczające pracę technika dentystycznego do prac wykonywanych w warunkach szczególnych, nie ma wartości normatywnej, a jedynie informacyjną. W konsekwencji uznał, że odwołujący się nie legitymuje się okresami wykonywanej pracy i w pełnym wymiarze czasu w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, nawet włączając w ten okres pracę w Zakładzie Ogrodniczym „G.”

Odwołujący się zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w całości. Zarzucił sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnej oceny dowodów. Ponadto zarzucił naruszenie art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS oraz § 1 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a także poz. 17 ust. 2 wykazu A działu IV załącznika do tego rozporządzenia poprzez błędne uznanie, że praca na stanowisku technika dentystycznego nie jest pracą wykonywaną w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 13 stycznia 2015 r. oddalił apelację odwołującego się. Stwierdził, że w tej sprawie spornym był okres zatrudnienia od 1 sierpnia 1974 r. do 15 kwietnia 1981 r. oraz od 1 kwietnia 1985 r. do 31 sierpnia

2006 r. w Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów „E.” na stanowisku technika dentystycznego, na którym wykonywał prace protetyczne zlecane „E.” przez inne podmioty. W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy właściwie przeprowadził postępowanie, prawidłowo ustalił okoliczności faktyczne oraz dokonał trafnej oceny zebranego materiału, wyciągając słuszne wnioski końcowe. Wskazał, że w wykazie A dziale XII stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. zawierającym prace w szczególnych warunkach w służbie zdrowia i opiece społecznej nie zostało wymienione stanowisko zajmowane przez ubezpieczonego w spornym okresie, to jest technika dentystycznego. Stanowisko technika dentystycznego nie zostało także ujęte w zarządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu zdrowia i opieki społecznej (Dz. Urz. MZ Nr 8, poz. 40 ze zm.). W załączniku nr 1 do tego zarządzenia w wykazie A dziale XII (dotyczącym służby zdrowia i opieki społecznej) pod poz. 2b pkt 1 wyszczególniono jedynie prace stomatologów przyjmujących pacjentów. Stanowisko uprawnionego technika dentystycznego i technika dentystycznego zostało natomiast wymienione w wykazie A dziale IV pod poz. 17 pkt 1 i pkt 2 stanowiącym załącznik do tego zarządzenia – pozycja ta dotyczy prac przy produkcji i przetwórstwie żywic i tworzyw sztucznych oraz produkcji surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych do ich produkcji i przetwórstwa, produkcji wosków i woskoli. Dział ten dotyczy jednak przemysłu chemicznego, w który ubezpieczony nie pracował. Sąd Apelacyjny podkreślił dalej, że Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął, że wyodrębnienie prac w szczególnych warunkach w wykazie A ma charakter stanowisko-branżowy, a specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje charakter świadczonych w nim prac i warunki w jakich są one wykonywane, a także uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. W związku z czym nie można swobodnie, czy wręcz dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym. Sąd Apelacyjny wskazał również, że wykazy stanowisk ustalone przez właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w podległych i nadzorowanych

zakładach pracy, zgodnie z utrwalonymi w orzecznictwie i literaturze poglądami, nie mają mocy aktów prawnych, a jedynie charakter informacyjny, techniczno-porządkujący. Stwierdził ponadto, że na rynku pracy mogły zdarzyć się sytuacje, gdy technik dentystyczny byłby zatrudniony w większym zakładzie pracy zajmując się wyłącznie, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy czynnościami określonymi w wykazie A dziale IV poz. 17 pkt 1 i pkt 2 załącznika do zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r., jednak ustalony i bezsporny stan faktyczny w niniejszej sprawie nie potwierdza przemysłowego charakteru pracy ubezpieczonego w spornym okresie. Praca związana „z przetwórstwem” żywicy akrylowej przy wykonywaniu protez nie zajmowała skarżącemu całej dniówki roboczej, bowiem proces taki nie trwa całej dniówki roboczej, a jedynie jej część, zaś pozostałą część dniówki wykorzystywana jest na innego rodzaju czynności. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Ministerstwa Zdrowia wyrażone w piśmie z dnia 10 listopada 2014 r., złożonym w ramach uzupełniającego postępowania dowodowego. W piśmie tym wskazano, że zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r. odnosi się, zgodnie z tytułem, jedynie do zakładów pracy resortu zdrowia i opieki społecznej, dlatego też wykaz stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę, stanowiącym załącznik nr 1 do tego zarządzenia, w tym wymienione pod poz. 17 pkt 1 i 2 - gdzie został wymieniony uprawniony technik dentystyczny i technik dentystyczny, odnoszą się jedynie do zakładów pracy resortu zdrowia i opieki społecznej, a nie do produkcji w całym przemyśle chemicznym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w sprawie nie został spełniony warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, który wymaga § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się, reprezentowany przez pełnomocnika z wyboru, zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest naruszenie art. 3 ust. 1 w zw. z art. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych, w zw. z art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach oraz w zw. z § 1 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych

warunkach lub w szczególnym charakterze, a także poz. 17 wykazu A dział IV załącznika do ww. rozporządzenia poprzez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że praca na stanowisku technika dentystycznego nie jest pracą wykonywaną w warunkach szczególnych.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na potrzebę wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości, co jednocześnie stanowiło, zdaniem skarżącego, istotne zagadnienie prawne, a mianowicie czy praca na stanowisku technika dentystycznego w zakładzie opieki zdrowotnej jest pracą w warunkach szczególnych, a także na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne rozbieżności w orzecznictwie – w szczególności poz. 17 z działu IV wykazu A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, a także o zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się mieć uzasadnione podstawy.

W tej sprawie zasadniczą kwestią jest kwalifikacja zatrudnienia odwołującego się na stanowisku technika dentystycznego jako zatrudnienia w warunkach szczególnych. Sąd Apelacyjny wskazał, że w wykazie A dziale XII stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. zawierającym prace w szczególnych warunkach w służbie zdrowia i opiece społecznej nie zostało wymienione stanowisko zajmowane przez ubezpieczonego w spornym okresie, to jest stanowisko technika dentystycznego. Stanowisko uprawnionego technika dentystycznego i technika dentystycznego zostało natomiast wymienione w wykazie A dziale IV poz. 17 pkt 1 i 2 stanowiącym załącznik do zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym

charakterze w zakładach pracy resortu zdrowia i opieki społecznej (Dz. Urz. MZ Nr 8, poz. 40 ze zm.) – pozycja ta dotyczy prac przy produkcji i przetwórstwie żywic i tworzyw sztucznych oraz produkcji surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych do ich produkcji i przetwórstwa, produkcji wosków i woskoli. Sąd Apelacyjny zauważył, że dział ten dotyczy przemysłu chemicznego, w który ubezpieczony nie pracował.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach, co wynika z narażenia stanowiska pracy na czynniki szkodliwe wynikające ze specyfiki danego działu przemysłu, procesów technologicznych (por. wyroki SN z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 1 czerwca 2010 r. II UK 21/10, LEX 619638). Podkreślając przyczyny, z powodu których przypisuje się znaczenie podporządkowania danego rodzaju pracy do określonej branży przy kwalifikacji danej pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach, uzasadnionym jest stanowisko, że w sytuacji gdy stopień uciążliwości nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest wykonywana praca brak jest podstaw do zanegowania zakwalifikowania jej jako pracy w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku została podporządkowana do innego działu przemysłu (por. wyrok SN z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66). Wynika z tego, że przyporządkowanie danego rodzaju pracy w szczególnych warunkach do danej branży nie ma bezwzględniego charakteru. O ile wykonywanie pracy w ramach innej gałęzi przemysłu, dla której wykaz nie znajduje odpowiednika zazwyczaj będzie świadczyć o tym, że dany rodzaj pracy nie jest realizowany w narażeniu na ekspozycję czynników szkodliwych w takim stopniu, jak w przypadku pracy wykonywanej w ramach gałęzi przemysłu, dla której wykaz taką pracę przewiduje, to może zdarzyć się, że konkretny rodzaj pracy realizowany w ramach gałęzi przemysłu, dla której wykaz nie przewiduje uznania go za pracę w szczególnych warunkach, jest wykonywany w warunkach analogicznych do tych, które panują w branży, w której jest on wymieniony w wykazie, to znaczy jest narażony na ekspozycję takich samych czynników szkodliwych oraz w takim samym stopniu jak w przypadku branży, w ramach której jest on uznawany za pracę w szczególnych warunkach (por. wyrok SN z 21 kwietnia 2015 r., I UK

316/14, LEX 1755906 oraz powołane tam orzeczenia). Oznacza to, że należy zawsze ocenić i rozważyć, czy konkretny rodzaj pracy (stanowisko pracy) jest narażony na ekspozycję czynników szkodliwych w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest realizowany. Jeżeli uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru (pracy wykonywanej w szczególnych warunkach) pracy wykonywanej w innym dziale przemysłu. Natomiast, gdy stopień szkodliwości, czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której praca ta jest wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została ona przyporządkowana do innego działu przemysłu. Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu przemysłu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to różnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę (por. wyrok SN z 21 kwietnia 2015 r., I UK 316/14 oraz powołane tam orzeczenia).

Zdaniem Sądu Najwyższego w obecnym składzie w tej sprawie należy zwrócić uwagę, że w dziale IV (chemia) poz. 17 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. wymieniono „produkcję i przetwórstwo żywic i tworzyw sztucznych oraz produkcję surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych od ich produkcji i przetwórstwa, produkcję wosków i woskoli”. Z kolei w wykazie A dziale IV (chemia) poz. 17 zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, który jak słusznie zauważył Minister Zdrowia w piśmie z dnia 10 listopada 2014 r. odnosi się jedynie do zakładów pracy resortu zdrowia i opieki społecznej, został powtórzony ten zapis i rozwinięty poprzez dodanie w pkt 1 uprawnionego technika dentystycznego i w pkt 2 technika dentystycznego. Nie jest to rozwiązanie przypadkowe, i okoliczność ta winna zostać uwzględniona przez Sąd Apelacyjny.

Mając na względzie treść przytoczonych wyżej przepisów oraz przywołane wcześniej orzecznictwo, w tej sprawie koniecznym jest rozważenie czy stopień szkodliwości i uciążliwości wykonywanej pracy (technika dentystycznego) wynika jedynie z jej branżowego charakteru. W tym celu konieczne jest odniesienie się do ewentualnych różnic dotyczących warunków pracy i zagrożeń wynikających z zatrudnienia na stanowisku technika dentystycznego w przemyśle chemicznym i ochronie zdrowia. Dopiero wynik tych rozważań umożliwi ocenę spornego okresu wykonywania pracy na stanowisku technika dentystycznego jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny nie przeprowadził tego rodzaju rozważań i ustaleń. Stwierdził jedynie, że praca ubezpieczonego w spornym okresie nie miała przemysłowego charakteru. Jednocześnie treść uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie pozwala zweryfikować na podstawie jakich dowodów Sąd Apelacyjny sformułował to stwierdzenie.

Z powyższych względów za zasadny należało uznać podniesiony w skardze zarzut naruszenia prawa materialnego.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.